

فلسفه تمدن اسلامی

چیستی، مبانی و مراحل

سیدعلیرضا واسعی

www.ketab.ir

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

نشانی فلسفه تمدن اسلامی
 قم، خیابان معلم، ساختمان ستاد دفتر تبلیغات اسلامی، چستی، مبانی و مراحل
 نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی سیدعلیرضا واسعی
 تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳-۰۲۵ ناشر
 ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸ پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱ وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
 مراکز پخش تهیه
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۱۱۵۱۲۵۰-۰۲۵ پژوهشکده اسلام تمدنی
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، رویروی در دانشگاه تهران، سرویراستار
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: محمدباقر انصاری
 ۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴ ویراستار
 وبگاه: www.pub.isca.ac.ir وحید حامد
 رایانامه: nashr@isca.ac.ir لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
 فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir چاپ اول: تابستان ۱۴۰۰
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است. شمارگان: ۳۵۰
 عنوان: ۶۷۷؛ مسلسل: ۴

سرشناسه: واسعی، سیدعلیرضا، ۱۳۴۳-
 عنوان و نام پدیدآور: فلسفه تمدن اسلامی: چستی، مبانی و مراحل / سیدعلیرضا واسعی؛ تهیه پژوهشکده اسلام
 مشخصات نشر: تمدنی
 مشخصات ظاهری: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 شابک: اسلامی، ۱۴۰۰
 وضعیت فهرست نویسی: ۳۲۸ ص.: جدول
 یادداشت: ۷۵۰۰۰۰ ریال
 یادداشت: فیما
 موضوع: کتابنامه: ص. [۲۷۱]- ۲۸۹؛ همچنین به صورت زیرنویس
 موضوع: نمایه
 شناسه افزوده: تمدن اسلامی -- فلسفه
 رده بندی کنگره: تمدن اسلامی -- تاریخ
 رده بندی دیویی: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 شماره کتابشناسی ملی: اسلام، پژوهشکده اسلام تمدنی
 رده بندی کنگره: DS ۳۶/۸۵
 رده بندی دیویی: ۹۰۹/۰۹۷۶۷۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۷۲۵۵۸

سخنی با خواننده ۱۱

مقدمه ۱۵

نگاهی به نقشه پژوهش (کلیات تحقیق)

۱. بیان مسئله ۲۵

۲. اهداف پژوهش ۲۶

۳. پرسش‌های اصلی و فرعی ۲۷

۴. فرضیه پژوهش ۲۸

۵. روش تحقیق ۲۸

۶. پیشینه و ادبیات پژوهش ۲۹

۷. بررسی مفاهیم و اصطلاحات ۳۱

۸. چارچوب نظری تحقیق ۳۴

۹. بررسی منابع تحقیق ۳۵

فصل اول: جایگاه و اهمیت گفتگوهای تمدنی

۱. ضرورت مطالعات فلسفی تمدن اسلامی ۴۰

۲. تمدن به مثابه وصف یا تمدن به مثابه عیار ۴۷

۳. دغدغه‌های فلسفه اندیشی تمدن اسلامی ۴۸
- الف) دغدغه‌های تمدنی ایجادشده در دنیای جدید ۴۹
- ب) انکار تمدن اسلامی از سوی برخی نویسندگان ۵۲
- ج) اسلام‌هراسی حاکم بر دنیای جدید ۵۴
- د) اندیشه گفتگوی تمدن‌ها ۵۷
۴. اسلام و زیست مسلمانی در دنیای کنونی ۵۹
۵. رویکردهای ضرورت‌بخش مطالعات تمدنی ۶۴
۶. آموزه‌های تمدنی اسلام یا اسلام تمدنی ۶۶

فصل دوم: مبادی و معنائشناسی فلسفه تمدن اسلامی

۱. مطالعات واژه‌شناختی فلسفه تمدن اسلامی ۷۰
- الف) معنای فلسفه ۷۱
- ب) تمدن و کاربردهای آن ۷۵
- ۱) تمدن به مثابه ظرف تاریخی ۷۵
- ۲) تمدن به مثابه دانش ۷۶
- ۳) تمدن به مثابه پدیده یا امری مستقل ۷۷
- ج) تمدن در پوته تعریف ۸۱
- ۱) معنای واژگانی تمدن ۸۱
- ۲) معنای اصطلاحی تمدن ۸۵
- ۳) تمدن در تعاریف تمدن‌شناسان ۸۹
۲. اصالت یا اعتبار تمدن ۱۰۰
۳. برآیند تعاریف تمدن در نگره نویسنده ۱۰۱
۴. گوهر تمدن ۱۰۴

۵. دو من گسترده (دیگرپذیری در دو تراز) ۱۰۶
۶. عناصر و مظاهر تمدن ۱۰۸
۷. اشتراک تمدن‌ها ۱۱۰
۸. فرهنگ‌شناسی و رابطه آن با تمدن ۱۱۳
۹. ترقی یا پیشرفت در مطالعات تمدنی ۱۲۴
۱۰. معناشناسی اسلام در مطالعات تمدنی ۱۳۰

فصل سوم: تمدن اسلامی در مسیر شدن

۱. تمدن اسلامی در آغاز شکل‌گیری ۱۳۸
۲. دیانت اسلام در عهد پیدایی و تثبیت ۱۴۱
۳. ویژگی‌های تمدنی حجاز در عهد پیدایی اسلام ۱۴۳
- الف) مکه مرکز فرهنگی حجاز ۱۴۵
- ب) نقش تمدنی کعبه ۱۴۷
- ج) سازمان و مدیریت کعبه ۱۴۸
۴. حجاز در ترازوی تمدن ۱۵۲
۵. نقش پیامبر ﷺ در تحول حجاز ۱۶۰
۶. اسلام تاریخی یا اسلام در فرایند تاریخ ۱۶۶
۷. سه ساحت از اسلام ۱۶۸
- الف) اسلام در ساحت آموزه ۱۶۸
- ب) اسلام در ساحت فرهنگ ۱۷۰
- ج) ساحت تمدن اسلام ۱۷۴
۸. تکوین تمدن اسلامی ۱۷۶

فصل چهارم: مبانی و بنیادهای تمدن اسلامی

۱. اسلامیت تمدن اسلامی ۱۸۶
- الف) انسانی بودن تمدن ۱۸۸
- ب) انسان‌شناسی در دیانت و فرهنگ اسلامی ۱۹۱
- ج) خداشناسی در دیانت و فرهنگ اسلامی ۱۹۸
- ۱) ویژگی‌های پروردگار در نسبت با انسان ۱۹۹
- د) جهان‌شناسی اسلام ۲۰۴
۲. در آستانه یک تمدن ۲۰۵
۳. ویژگی‌های تمدن اسلامی ۲۱۳
- الف) توحیداندیشی و نفی شرک و بت پرستی ۲۱۴
- ب) عقل‌اندیشی ۲۱۷
- ج) حقیقت‌اندیشی و نفی هویت‌اندیشی ۲۱۹
- د) برابری‌اندیشی و نفی نژاداندیشی ۲۲۱
- ه) تجربه‌اندیشی یا عینیت‌اندیشی و دوری از نظری‌اندیشی محض ۲۲۳
۴. ارکان تمدن اسلامی ۲۲۳

فصل پنجم: ادوار یا مراحل تمدن اسلامی

۱. فراز و فرود تمدن‌ها در تاریخ ۲۲۸
۲. دیدگاه‌های معطوف به ادوار یا مراحل تمدن اسلامی ۲۲۸
- الف) مراحل تمدن اسلامی با رویکرد فرهنگ اسلامی ۲۳۲
- ب) ادوار تمدن اسلامی با محوریت حاکمیت اسلامی ۲۳۶
- ج) دوره‌های تمدن اسلامی در آینه تعامل ۲۴۰

سخنی با خواننده

بیش از دو دهه است که رهبر معظم انقلاب، راهبرد اصلی انقلاب اسلامی را تمدن‌اندیشی و تمدن‌سازی برشمرد و دیدگاه‌های روشن و عمیقی را در این موضوع بیان کرده‌اند که از یک سو سرلوحه سیاست‌ها و راهبردهای علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور قرار گرفته و از سوی دیگر توجه نخبگان و اندیشوران را به تمدن‌شناسی، تمدن‌سازی و احیای تمدن اسلامی جلب کرده است.

تمدن‌شناسان چراغ بحث‌های تمدنی را روشن کردند و تمدن‌پژوهان به مطالعه و بررسی دیدگاه‌ها و نظریه‌های تمدنی پرداختند و رفته‌رفته، آثاری منتشر شد و به عنوان متون درسی در دانشگاه‌ها و حوزه‌ها راه یافت و رشته‌ها و گرایش‌های تمدنی تأسیس شد و مؤسسات پژوهشی و پژوهشکده‌ها و گروه‌های علمی با برگزاری سخنرانی‌ها، همایش‌ها، نشست‌های علمی و کرسی‌های نقد و نظریه-پردازی بر توسعه و تعمیق مباحث تمدنی افزودند.

در این میان پژوهشکده اسلام‌تمدنی، مأموریت اصلی خویش را تأمین پشتوانه‌های علمی تمدن‌نویین اسلامی - ایرانی از طریق نگرش به اسلام به مثابه

دین تمدن‌ساز و توانمند در برپایی جامعه متعالی تعریف کرد و مطالعات و پژوهش‌های مربوط به «ضعف بینش تمدنی معطوف به تمدن نوین اسلامی» را به عنوان یکی از مهم‌ترین پیشران‌های تمدن‌ساز، در دستور کار خویش قرار داد.

اثر پیش روی خوانندگان عزیز در راستای تعمیق بحث‌های تمدنی و تقویت فضای گفتمانی و جریان‌سازی در ساحت تمدن با هدف تبیین چیستی تمدن اسلامی و پردازش مبانی، اصول، عناصر و مؤلفه‌های تمدن و بازخوانی ادوار و مراحل آن و دستیاب کردن گوهر تمدن با نگاهی فلسفی- تاریخی به رشته تحریر درآمده است. نویسنده اندیشمند اثر آقای دکتر سیدعلیرضا واسعی که از پیشکسوتان عرصه تمدن‌پژوهی و عضو هیئت علمی این پژوهشگاه است و پیش از این آثار ارزشمندی در ساحت تمدن‌پژوهی به جامعه علمی کشور تقدیم کرده بود، در سال‌های اخیر بر پژوهش درباره فلسفه تمدن اسلامی متمرکز شده است که بخشی از این تلاش‌های علمی در این اثر به بار نیسته و به‌زودی جلد دوم آن نیز انتشار خواهد یافت؛ ان‌شاءالله.

آنچه فراهم شده با همه دقت و روشمندی و رجوع گسترده و محققانه به منابع متعدد فارسی و عربی، برداشت و خوانشی از بحث‌های تمدنی است که مانند هر نوشته دیگری در معرض نقد است؛ از این رو پژوهشگاه اسلام تمدنی از نقدها، تذکرات و راهنمایی‌های دانشمندان و پژوهشگران محترم به‌گرمی استقبال می‌کند. با قدردانی و سپاس از زحمات علمی پژوهشگر عزیز و ناظر محترم آقای دکتر سیداحمد رضا خضری، از ارزیابان گرامی، شورای علمی گروه، مدیر محترم پیشین گروه هنر و تمدن اسلامی آقای دکتر سیدحسین سیدی، مدیر محترم کنونی گروه آقای دکتر محمد باغستانی، رئیس محترم دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی و رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی تشکر می‌کنم؛